

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

Neves possessorok újabban felismert kötetei II.

A korábbi évszázadok magyarországi olvasmánykultúrájának egyre hitelesebb megismeréséhez fontos adalékokat szolgáltatnak a kötetekben fennmaradt possessor-bejegyzések. A számtalan nem azonosítható külföldi könyvtulajdonostól származó bejegyzések, valamint a nem ritka olvasati problémák miatt a possessor-bejegyzések feltárása még egy-egy gyűjtemény esetében sem csekély feladat. Ennek ellenére néhány könyvtár jelentős régi könyvtulajdonosairól éppen a legutóbbi évtizedekben jelentek meg alapvető tanulmányok, közlések¹ s az ilyen irányú kutatás több könyvtárban tervszerűen folyik.

Jelen dolgozat az Országos Széchényi Könyvtár antikva-gyűjteményéből további neves possessorok eddig publikálatlan köteteit ismerteti a könyvtulajdonosok szerzői betűrendjében.² Tételenként közli a possessorra vonatkozó legfontosabb adatokat, a kérdéses könyv bibliográfiai leírását, egykori magyar, vagy magyar szempontból is érdekes tulajdonosaik possessor-bejegyzéseit, a kötések jellemzését, történeti kötések esetében azok részletesebb tárgyalását, szignált kötéseknel a könyvkötő meghatározását.

¹ A Debreceni Egyetemi Könyvtár possessorairól I. OJTOZI Eszter: *Die ausländischen Bücher und ihre Possessoren in der Universitätsbibliothek zu Debrecen zwischen 1651–1699*. Debrecen, 1994. – Uő.: *Die ausländischen Bücher... zwischen 1601–1650*. Debrecen, 1996. Uő.: *Possessori bejegyzések a Debreceni Egyetemi Könyvtár 17. századi külföldi könyveiben. I–IV*. = MKsz 1994. 404–407.; 1995. 172–176, 432–436.; 1996. 508–514.

A gyöngyösi volt ferences könyvtár egykori könyvtulajdonosairól I. SOLTÉSZ Zoltánné: *XVI. századi könyvgyűjtők kötetei a gyöngyösi műemlékkönyvtár antikva-gyűjteményében*. Bp. 1968. (Klny. az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyvének 1965–1966. évi kötetéből.) – Uő.: *A gyöngyösi ferences könyvtár ősnymtatványainak possessorai*. = MKsz 1993. 129–145. – A győri Székese gyházi Könyvtár köteteinek egykori tulajdonosairól I. VÁSÁRHELYI Judit: *A győri Székese gyházi Könyvtár possessorai I–IV*. Bp. 1980. (Klny. a MKsz 1980. évi 4. számából.) – A szegedi Egyetemi Könyvtár antikváinak possessorairól I. KEVEHÁZI Katalin – MONOK István: *Régi könyveink és kézirataink katalógusai. XVI. századi könyvek*. Szeged, 1986. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Acta Bibliothecaria Tomus IX. Fasc. 3.)

² Ilyen témájú korábbi munkáim: *Révay Mártonné Esterházy Zsófia Isocrates-kötetének kötése és későbbi possessorai*. = MKsz 1995. 131–141. – *Neves possessorok újabban felismert kötetei*. = MKsz 1996. 451–460. – *Egy 1580. évi Augustana confessio-kiadás reneszánsz kötése és possessorai*. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1991–1993. Bp. 1997.

Balassa (Gyarmathi) Pál báró (1660–1705)

Neves főpap és királyi tanácsos. Előbb Nagyszombatban, majd Grazban filozófiát és teológiát tanult. 1669–1676 között nagyszombati jezsuita tanár. A rendből kilépve 1677-től esztergomi kanonok, 1684-től szentgyörgymezei, majd egyben aradi prépost, 1689-től sasvári főesperes, 1690-től rosoni címzetes püspök és királyi tanácsos. 11 éven át esztergomi érseki helynök.³

JOSEPHUS FLAVIUS: *Opera*. (Ed., trad. Sigismundus Gelenius. Desiderius Erasmus.) – Francoforti, 1580. (In fine:) Impensis Sigismundi Feyerabendt. – 2° (8) 934 (44) pp. – Jelzet: Ant. 9327. – Soltész–Velencei–W. Salgó⁴ J 216.

Possessor-bejegyzések: F. a₂ rektón: Pauli Balassa de Gyarmath Eppi Rosonensis S. C. Rque Mattis Consiliarii, generalis vicarii Strigoniensis. Ugyanitt: Ex dono... Danielis Gregorii Bihari de Felhőviz,^{4a} a lap alján Anno 1691 és más kéztől eléje írva 1681 et Balassa Pál bejegyzése az utolsó lapon, az impresszum alatt megismétlődik. A címlap verzóján pecsét: OSzK lelt. Régi R. Ny. 435(65) 1983.

Kötés: Barna borjúbőr papírtáblákon (355×235 mm). Csak a gerinc 8 bordája között van aranyozott díszítés; az első és a második borda között aranyozva OPERA IOSEPHI // VIRI INT. IUDEOS // 18. század.

*Bihari Gergely Dániel l. Balassa Pálnál.**Brassicanus, Johann Alexander (1500–1539)*

A tübingeni professzor, Johann Brassicanus fia. 1515-ben Tübingenben matriculált, 1517-ben ugyanott szerezte meg a magister artium címet. 1519-ben néhány latin verset publikált, 1524-től a bécsi egyetemen a retorika professzora. Több mint 1300 kéziratot és nyomtatványt tartalmazó könyvtárát örökösei Johann Faber bécsi püspöknek adták el.⁵

Goldschmidt egy Philostratus-könyvének kötését publikálta.⁶ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban fennmaradt Cassianus-ösnymtatványáról⁷ Klinda Mária adott hírt.⁸

³ NAGY Iván: *Magyarország családai*. I–XXI. Pest, 1857–1865. I. 126. – SZINYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. I–XIV. Bp., 1891–1914. I. 397–398. hasáb. – KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900*. Esztergom, 1900. 297–298. – PINTÉR Gábor (SZABÓ Géza közreműködésével): *Régi magyarországi szerzők*. Bp. 1989. 17. 1. – A rosoni püspökségről I. GAUCHAT, Patricius: *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*. Monasterii, 1935. IV. 297.

⁴ SOLTÉSZ, Elisabetha – VELENCZEI, Catharina – W. SALGÓ, Agnes: *Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur*. Editiones non Hungarice et extra Hungariam impressae. I–III. Bp. 1990.

^{4a} A Bihari-családot l. KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. II. Bp. 1911. 203.

⁵ JÖCHER, Christian Gottlieb: *Allgemeines Gelehrten-Lexikon*. I–IV. Leipzig 1750–1751. I. 342. hasáb. – GOLDSCHMIDT, Ernst Philipp: *Gothic et Renaissance Bookbindings*. I–II. Nieuwkoop–Amsterdam 1967. I. Nr. 146.

⁶ GOLDSCHMIDT: *i. m.* Nr. 146.

⁷ SAJÓ, Géza – SOLTÉSZ, Erzsébet: *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur*. I–II. Bp. 1970. Nr. 935/b.

⁸ KLINDA Mária: *Bejegyzések vizsgálata 1601 előtti nyomtatványainkban*. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XXIV. 1991–1993. Bp. 1994. 87.

Antikva-gyűjteményünkől az alábbi három könyvét ismertetjük:

ARRIANOS: *Peri Alexandrou anabaseós historión biblia októ.* (Ed. Nicolaus Gerbel). – De rebus gestis Alexandri Magni regis Macedonum. (Ed. Jacobus Curulus. Trad.: Bartholomaeus Facius.) – Basileae. (In fine:) Analómasi Robertou tou Cheimerinou, 1539. – 8° 13 (643); (16) 397 (3) pp. – Jelzet: Ant. 7051 (csak a pars Latina.) – Soltész–Velencei–W. Salgó A 614.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: ... Sigismundo Baroni ab Erberstain patrono pervedori Brassicanus. – Ugyanitt pecsét: Residentiae Ginsiensis O.S.B. – Az első kötéstábla belsején nyomtatott ex libris: Ex Bibliotheca Conventus Leucensis ad SS. Nicolaos Ord. Erem. S. P. Augustini. – A címlap verzőján pecsétek: A Népkönyvtári Központtól. – Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1994/2129.

Kötés: Vaknyomásos barna bőr papírtáblákon (158 x 105 mm). Mindkét tábla három azonos görgetővel díszített. A külső keretben (20 mm.) a következő három jelenet ismétlődik: Kálvária 1540-es dátummal, a keresztet tartó gyermek Jézus, mint Salvator, feltámadt Krisztus. Az ezt követő belső keretben (8 mm.) levélbélyegzők lenyomata. A középmezőben két függőleges sávban növényi ornamentika között muzikáló puttók (10 mm.).⁹

Haebler¹⁰ hívta fel a figyelmet arra, hogy az első görgetőn eléggé sajtáságos módon Salvatorként a gyermek Jézus szerepel MP szignóval és PUER: IHS aláírással. Hagyományosabb a Feltámadás-kép JUSTIFICAC (IO), valamint a Kálvária-jelenet SATISFACTI aláírása. Haebler alapvető munkája MP mester felszerelésében ezt a görgetőt ismerteti, de a kötetünkön alkalmazott másik két görgetőt nem említi. A muzikáló puttós keretdísz Rozsondai Marianne regisztrálta e mester felszerelésében.¹¹

Haebler csatlakozik ahhoz a nézethez, hogy MP mester Prágában működhetett. Prágai mester munkájaként tartja számon Rozsondai Marianne is azokat a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött kötéseket (jelzetük: Inc. 331 és RM IV. F. 529), amelyeken az MP szignójú görgető is látható.¹² A Bohumil Nuska által ismertetett prágai könyvkötők között MP mester nem szerepel.¹³

DIDYMOS Chalkenteros: *Scholia...Iliada, kai...Odyssea(!)*. (Ed. Franciscus Asulanus). – Aldus. (Venetiis, in aed. Aldi et Andreae soceri, 1521.) – 8° 319 ff. – Jelzet: Ant. 6681. – Soltész–Velencei–W. Salgó: D 126.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Sum Ioann. Alexandrij Brassicani philosophi ac iureconsulti. Alatta más kéztől A. D. 1525. – A F. a₂ verzőján pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtárából.

Kötés: Vaknyomásos barna borjúbőr papírtáblákon (170 x 105 mm). Mindkét tábla azonos díszítésű. A külső keretben egyesbélyegzők lenyomata. Ezt követi a folyondárdíszű keret (15 mm), majd ismét egyes motívumokkal díszített sáv, végül a középmezőben függőlegesen beprésselve egy négyszög alakú motívumot ismétlő görgető (14 mm) lenyomata. 16. század.

⁹ Nem szerepel a 16. századi könyvkötő-szerszámokról eddig ismert alapvető munkában: HAEBLER, Konrad: *Rollen-und Plattenstempel des XVI. Jahrhunderts*. Unter Mitwirkung von Dr. Ilse Schunke. I–II. Leipzig, 1928–1929.

¹⁰ HAEBLER: *i. m.* I. 336. I. 4.

¹¹ ROZSONDAI Marianne: *Signierte Renaissance-Einbände deutschen Typs aus dem 16. Jahrhundert*. = Gutenberg-Jahrbuch 1988. 322. Signatur: RM IV. F. 529/Nr. 5. görgető).

¹² ROZSONDAI: *i. m.* 322.

¹³ NUSKA, Bohumil: *Böhmische Buchbinder in Haeblers Werk*. = Gutenberg Jahrbuch 1961. 323–328. – Uő.: *Prager Buchbinderwerkstätten aus der Mitte und zweiten Hälfte des 16. Jhs.* = Gutenberg-Jahrbuch 1966. 378–389.

VITRUVIUS Pollio, Marcus: *Vitruvius iterum et Frontinus*. (Ed. Johannes Jucundus.) – FRONTINUS, Sextus Julius: *(De aqueductibus)*. Ed. Johannes Jucundus.) – (In fine:) Florentiae, sumpt. Philippi de Giunta, 1513. – 8° (4) 187, 34 (recte 24) ff. – Jelzet: Ant. 6270. – Soltész–Velencei–W. Salgó V 301.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ioannis Alexandri Brassicani philisophi ac iureconsulti. – Ugyanitt: Con. Capucinorum Wolfij ex dono 1649. – Ugyanitt pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtárából.

Kötés: Vaknyomásos barna borjúbőr papírtáblákon (170 x 105 mm). Gerinc sérült, csatok hiányoznak. Mindkét tábla azonos díszítésű. A külső keretben (15 mm) folyondárszerű virágdísz, a középmezőben egy rozetta (átmérő 24 mm.), felette és alatta 3–3 azonos levélmotívum. 16. század.

Bratulich Simon (megh. 1611) zágrábi püspök I. Fejérvövi Istvánánál.

Ernst Lajos I. Kutassy Jánosnál.

Fejérvövi István (megh. 1596.)

1587-től nyitrai püspök, 1588–1596 között nádor nem lévén királyi helytartó, 1596-tól esztergomi érsek.¹⁴ Néhány könyvét említi az 1596-ban javairól felvett inventárium.¹⁵

JOHANNES Chrysostomus: *Opera*. Tom. I–V. (Ed. Sigismundus Gelenius, Desiderius Erasmus.) – Basileae, 1558. (In fine:) Apud Hieronymum Frobenium et Nicolaum Episcopium. – 2° Három kötetben, közülük az 1. Tom. I–II., a 2. Tom. III–IV., a 3. Tom. V.

Jelzet: Ant. 238. – Soltész–Velencei–W. Salgó J 100.

Possessor-bejegyzések: Tom. V.: A címlapon: Hic liber fuit quondam ... D. Stephani Fejérvövi bonae memoriae Archiepiscopi Strigoniensis, quem dd Monrio Lepoglavensi... Simon Brathulych Epus Zagradien. Ao. 1604.¹⁶ – Alatta: Monasterij Lepoglavensis Catalogo inscriptus 1648. N. 25. – Ugyanitt pecsét: Premontrei Székház Könyvtára Csorna. – Az első kötéstábla belsején rézmetszetű ex libris: A Csornai Prépostság Könyvtára. – A címlap verzóján pecsét: A Népkönyvtári Központtól. – Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1953/7296.¹⁷

¹⁴ NAGY Iván: *i. m.* IV. 138. – GAMS, Pius Bonifacius: *Series episcoporum ecclesiae catholicae*. Ratisbonae, 1873. 376.

¹⁵ *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése*. S. a. r.: HERNER János, MONOK István. Szeged, 1983. 135. (Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerk.: KESERŰ Bálint. 11. köt.) A továbbiakban: *Adattár 11*.

¹⁶ GAMS: *i. m.* 388.

¹⁷ A Tom. I–II.-t tartalmazó kötet ugyanolyan kötésben (375 x 260 mm.) maradt fenn, mint a Fejérvövi-bejegyzést tartalmazó, ismertetett kötet. Bejegyzései: A címlapon: Monasterij Lepoglavensis Fřum Eremitarum S. Pauli Primi Erem. – Ugyanitt pecsét: Premontrei Székház Könyvtára Csorna. – Az 1. kötéstábla belsején rézmetszetű ex libris: A Csornai Prépostság Könyvtára. – A címlap verzóján pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1953/7296. A Tom. III–IV. egybekötve maradt fenn. Első címlapján bejegyzés: Biblioth. Vienn. Scholar. Piarum. – Az első kötéstábla belsején rézmetszetű ex libris a következő szöveggel: Jo. Ern. de Jamagne Protonot. // Apost. SS. Th. D. Cons. Pass. Dec. // et Paroch, Urb. Waidhov, ad Thejam. – A címlap verzóján pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár Növedéknapló 1953/B 314. Ez a kötet az eredeti, 16. századi

Kötés: Barna félbőrökötés papírtáblakon (380×265 mm.), a bordák között szerény aranyozott díszítéssel. Az első és második borda között arannyal beprésselve: IOANNIS// CHRYSOSTOMI// OPERA.// 18. század.

Fejérvkövi István tulajdonbejegyzése a másik két kötetben (Tom. I–II., illetve Tom. III–IV.) nem szerepel.

Haller György (megh. 1633)

Rákóczi Zsigmond fejedelem tanácsosának, Haller Gábornak a fia. Szatmár vármegye főkapitánya. III. Ferdinánd tanácsosa és a Tiszán inneni részek főkapitánya. 39 éves korában halt meg és a leleszi egyházban temették el.¹⁸

Az antikva-gyűjteményünkben lévő kötete két nyomtatványt tartalmaz. Koll. 1.: AMANTIUS, Bartholomaeus: *Flores celebriorum sententiarum Graecarum ac Latinarum*. – 1556. (In fine:) Dilingae, ex off. Sebaldi Mayer. – 2° (46) 478 pp. – Jelzet: Ant. 742/1. – Soltész–Velencei–W. Salgó A 271. – Koll. 2.: BELLENGARDUS, Stephanus: *Sententiarum volumen*. – Lugduni, Ioannes Tornaesius, 1559. – 2° (16) 620 pp. – Jelzet: Ant. 742/2. – Soltész–Velencei–W. Salgó B 205.

Possessor-bejegyzések: Az első kötéstábla belsején: 1605. Georgij Haller. – A címlaponn: Societatis Jesu 1641. Residentiae Szathmariensis. – A címlap verzőján pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtárából.

Kötés: Vaknyomásos disznóbőr fatáblakon (325×220 mm.). Négy borda, két csatt veretekkel. A két tábla azonos díszítésű, csak a középmező különböző rajtuk. A négy görgetővel préselt keretek közül a külsőben (20 mm.) a palmetta-szerű díszítés, az ún. Kranzrolle; ettől beljebb, a 22 mm. széles keretben a következő jelenetek: Angyali üdvözlés, Krisztus születése, Feltámadás, Kálvária (Haebler I. 72. l. 7. sz.). A középmezőt keskeny (7 mm.) folyondárdísz övezi, felette és alatta egy-egy vízszintes sávban a rácsos görgető (Gitterwerk-Rolle 10 mm.) lenyomata. E felett az első kötéstáblán F. V. C. monogram, a középmező alatt 1560.

Az első tábla középdíszje jobbra forduló Iustitia (79×41 mm.) a szövege felett H. C. szignóval (Haebler I. 74. l. XVIII. sz.). A hátsó tábla középdíszje Lucretia balra forduló képmása (80×42 mm. Haebler I. 73. l. VI. sz.) H 1554 C szignóval.

német reneszánsz kötésben maradt fenn, amely részletes ismertetést érdemel. Vaknyomásos fehér disznóbőr, fatáblakon (390 x 260 mm.). A gerincen öt duplaborda. Mindkét tábla azonos díszítésű. A külső keretben a rendkívül elterjedt palmetta-szerű görgető, az ún. Kranzrolle lenyomata (20 mm.). Ezt követi a bibliai jelenetekkel díszített keret (23 mm.): Angyali üdvözlés: Ecce virgo// concipiet; Krisztus keresztelese: Hic est filiv// mevs dilect.; Feltámadás: Mors ero mo// rs tva mors; Kálvária: Ecce agnvs// Dei qui toli (HAEBLER: *i. m.* I. 279. l. 3.) A harmadik keret (14 mm.) 1546-os évszámot és B. M. szignót tartalmazó görgetőjét Haebler I. 278. 2. számon ismerteti. A következő keskeny sávban (10 mm.) egyesbélyegzők lenyomatai ismétlődnek. Az ötödik keret (12 mm) motívumai pontosan nem vehetők ki, de a növényi dekoráció között elhelyezett négy portré, valamint a Kur és a sász címer alapján valószínűleg a Haebler által leírt görgető (I. 278. 10. sz.) keskenyebb változata. A középmezőben (25 mm.) ugyanaz a növényi motívum ismétlődik hármával egymás mellé helyezett sorokban.

A változatosan díszített kötés a drezdai Balthasar Metzger egyik korai munkájának tekinthető, hiszen két görgetője megegyezik a Haebler által jellemzett Metzger-féle görgetőkkel. B. M. mester vezető szerepet vitt Drezdában, mint könyvkötő és számos kötése maradt fenn (HAEBLER: *i. m.* I. 280.).

¹⁸ NAGY Iván: *i. m.* V. 36.

A mindkét préslemezen szereplő mesterjegy szerint a szép német reneszánsz kötés a neves wittenbergi könyvkötő, Hans Cantzler munkája. Cantzler rendkívül gazdag felszereléssel dolgozott és legtöbb préslemezen szignóját is feltüntette. A város megbecsült polgárának számított; 1564-től haláláig (1580) a városi tanács tagja volt. Utódai nem folytatták a könyvkötő mesterséget.¹⁹

Herberstein, Siegmund von (1486–1566)

Császári államminiszter, kiváló diplomata és tudós író. Családja történetét – amely főleg Ausztriában és Sziléziában élt – 1673-ban Madocsáni Zsigmond publikálta.²⁰ A mű legrészletesebben Siegmund von Herberstein életét tárgyalja, aki már II. Lajos idejében Miksa császár követe volt²¹ és később is kitűnt diplomáciai képességeivel.²² Ilyen minőségben járt Dániában, Svájcban. Lengyelországban és Moszkvában követként működött.²³

Művei közül sok megvan a Széchényi Könyvtárban, köztük a Siegmund Herberstein eredeti feljegyzései címen ismert kézírata, Széchényi Ferenc ajándéka.²⁴ Egyéb itt őrzött műveit, illetve azok kiadásait I. Soltész–Velencei–W. Salgó H 222 – H 248. Műveinek magyar vonatkozásait Apponyi Sándor Hungarica-katalógusa ismerteti.²⁵ Az Apponyi-gyűjteményben maradt fenn az egyik, egykor tulajdonát képező kötete,²⁶ továbbá az Ursinus Velius által neki ajánlott kis nyomtatvány.²⁷

Az alábbi kötetét bizonyára a szerző, Paulus Jovius ajánlotta neki:

JOVIVS, Paulus: *Libellus de legatione Basilii Magni principis Moschoviae ad Clementem VII.* – Basileae, 1527. (Johann Froben). – 4° 39 pp. – Jelzet: Ant. 2392. – Soltész–Velencei–W. Salgó J 227.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Pro Magnifico Dño Sig (a szó többi része a lap szélével le van vágva) ab Herberstain.

Kötés: Márványozott papír, a gerincen és a sarkokon bőrbevonattal.

Az antikva-gyűjteményünkben fennmaradt másik kötetét (Jelzet: Ant. 7051) Brassicanus könyveinél ismertettük, mert azt Brassicanus dedikálta Herbersteinnek, mint patrónusának.

Herberstein, Johann Seyfried (1706–1771)

A neves család másik, magyar szempontból sem érdektelen tagja: államférfi, a trieszti kereskedelmi intendántura, 1762–1765 között a bécsi udvari kamara

¹⁹ HAEBLER: *i. m.* I. 76.

²⁰ APPONYI, Alexander: *Hungarica*. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. I–IV. München, 1903–1927. Nr. 2106. – RMK III. 2624.

²¹ NAGY Iván: *i. m.* V. 95.

²² WALTER, Friedrich: *Wien. I. Das Mittelalter*. Wien, 1940. 260.

²³ JÖCHER: *i. m.* II. 1522–1523. hasáb.

²⁴ BERLÁSZ Jenő: *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867*. Bp. 1981. 126–127.

²⁵ Jelzetük: App. H. 1748, 1751, 1754, 1775, 1776, 1777, 1780, 1793, 1795, 1798, 1833.

²⁶ App. H. 1724.

²⁷ App. H. 1648.

elnöke.²⁸ Igényes könyvgyűjtő volt, aki könyveit rendszerint arany festékkel préselt supralibrosával díszítette. Ilyen kötésben maradt fenn Debrecenben egy kolligátum-kötetben Erasmus *De contemptu mundi*, valamint *Lingua* című munkája.²⁹

JOSEPHUS Flavius: *Zweyntzig Bücher von den alten Geschichten*. (Pars 1–2. Trad. Caspar Hedio.) – Strassburg 1544. (In fine:) Getruckt bey Balthasar Beck. – 2° (14) CCCXLIII (19); (12) CLXXXIII (9) ff. – Jelzet: Ant. 1203. – Soltész–Velencei–W. Salgó J 210.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ex libris Benedicti Plangkh Anno 1575. – A címlap verzóján pecsétek: A Népkönyvtári Központtól. – Orsz. Széchényi-Könyvtár Növedéknapló 1953/B 3927.³⁰

Kötés: Barna borjúbőr papírtáblákon (280 x 200 mm.). Mindkét tábla közepén aranyozott supralibros (80x66 mm.) IOHANN SEYFRIED GRAFF VON HERBERSTEIN körirattal. Egyébként a táblák díszítetlenek, csupán a gerinc öt bordája között van finom aranyozott dekoráció; az 1. és 2. borda között ugyancsak aranyozva a FLAVIUS// IOSEPHUS// felirat. 18. század.

Illinicus Péter (1530)–1582

Teológiai és jogi doktor, kiváló tehetségű ügyvéd, számos mű szerzője. 1547-ig Krakkóban, majd Pécsen és Bécsben volt tanár. Esztergomi kanonok, 1553-tól gyulafehérvári kanonok és szatmári főesperes, 1556-tól Esztergomban a Sz. Tamásról nevezett prépost. Eszközeiben nem válogatós ügyvédi tevékenysége miatt Oláh Miklós prímás megfosztotta javadalmaitól, az országgyűlés pedig kitiltotta az országból. Bécsi tartózkodás után 1571 táján az olmützi káptalanba került.³¹

ILLINICUS, Péter: *Ad Transilvanos, qui a catholica fide alienati... degenerarunt paraeneticon*. – 1581. (Olomouc, Friedrich Milichtaller.) – 4° (25) ff. – Jelzet: Ant. 2960. – Soltész–Velencei–W. Salgó I 8.

Possessor-bejegyzés: Rev. Domino Dño Nicolao Telegdino episcopo Quinque-ecclesiën. et Caesareae... Consiliari etc. patrono suo. Illinicus tehát műve e példányát Telegdi Miklósnak ajánlotta, dedikálta. A címlap verzóján pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtára II. Nyomt. Növedéknapló 1924/146.

Kötés: Drapp, díszítetlen vászonkötés (195x155 mm.) 19. század.

²⁸ WURZBACH, Constant von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. I–LX. Wien, 1862–1900. VIII. 339.

²⁹ OJTOZI: *Possessori bejegyzések...* = MKsz 1995. 436. – Uő.: *Die ausländischen Bücher... zwischen 1601–1650...* Nr. 140–141.

³⁰ Az előzéklevel rektóján bejegyzés olvasható arról, hogy Várady Béla, Várady Károly ügyvéd részére az 1873., illetve az 1874. évi tiszteletdíj fejében 126–126 forintot felvett Jakabffy Gergelytől. A két bejegyzés kelte: Pest, 1873. február 11., illetve 1874. március 11. – Jakabffy Gergely 1873–1874 között Zala vármegyében főszámvevő volt. NAGY Iván: *i. m. V. 284.*

³¹ SZINNYEI: *i. m. V. 42–44. hasáb.* – PINTÉR Gábor: *i. m. 158.*

Iváczy János (megh. 1636)

A győri Székesegyház nagyprépostja, 1614-től pécsváradai apát, apostoli protonotárius, tinnini püspök.³² A győri Székesegyházi Könyvtárban lévő két kötetét Vásárhelyi Judit ismertette.³³

LIVIVS, Titus: *Libri omnes*. – FLORUS, Lucius: *Epitome*. – 1588. Francofurti a/M., impensis Sigismundi Feyerabendii et sociorum. (In fine partis I.:) Apud Iohannem Feyerabend. – 4° 436 (20); 418 (16) pp. – Jelzet: Ant. 13242. – Soltész–Velencei–W. Salgó L 342.

Possessor-bejegyzések: Az előzéklével verzóján: Ego Joannes Iwanchy aláírással feljegyzés Győr 1598. március 29-i elfoglalásáról. – A címlapon: Conventus Sümegiensis. – A címlap verzóján pecsétek: A Keszthelyi Helikon Könyvtár Növe-déknapló 1956/1309. – Könyvelosztó fölőspéldány. – OSzK lelt. Régi R. Ny. V 113/148/1979.

Kötés: Hártya papírtáblákon (187×125 mm.). Mindkét táblán vaknyomásos kettős vonalból képzett keret, belső sarkaiban egy-egy liliummal, középen egy-egy – de nem azonos – díszítő motívummal. Az első táblán fent I.I.L.S, lent 1598. Bórszják nyomai.

Kutassy János (1545–1601)

Esztergomi érsek, diplomata és író. 1577-től esztergomi kanonok, majd nagyprépost, 1592-től győri püspök és országos főkancellár, 1596–1597-ben kalocsai érsek, 1597-től esztergomi érsek.³⁴ Mint királyi helytartó gyakran járt követségben a török elleni segély kieszközlése ügyében. Minden vonatkozásban szorgalmazta és elősegítette a magyarországi katolikus egyház fejlődését.³⁵

Könyvtárából 1607-ben Gosztonyi Pál vitt el köteteket a pozsonyi kamara jóváhagyásával. Az ezekről készült 25 tételes jegyzéket I. ma az Országos Levéltárban.³⁶ Közölte Acsády Ignác.³⁷ Különböző témájú könyveiről tájékoztat az 1592. április 17-én felvett inventárium, amelyben egyéb javai is szerepelnek.³⁸ Egy díszes Esztergomi misekönyve az esztergomi főkáptalan ingóságainak 1659. június 1-én felvett inventáriumában szerepel.³⁹ További könyvei közül kettőt Dankó József publikált.⁴⁰ Gyöngyösön maradt fenn az a Stapleton-kötete, amelyet 1595-ben Pethő Márton váradi püspöknek ajándékozott,⁴¹ a győri Székesegyházi Könyvtárban pedig az az Appianus-kötete, amelyet Náprá-

³² NAGY Iván: *i. m.* V. 262. – BEDY Vince: *A győri székeskáptalan története*. Győr, 1938. 400. – PINTÉR Gábor egy 1599-ben Olmützben tanuló Iváczy Jánost említ (160.)

³³ VÁSÁRHELYI: *i. m.* 247, 250.

³⁴ SZINNYEI: *i. m.* VII. 531–532. hasáb. – PINTÉR Gábor: *i. m.* 212.

³⁵ *Katolikus lexikon*. Szerk.: BANGHA Béla. III. Bp. 1932. 149.

³⁶ *Magángyűjtemények Magyarországon 1551–1721*. Szerk.: MONOK István. Szeged, 1981. 48. (Könyvtártörténeti füzetek I.) A továbbiakban: *Könyvtártörténeti füzetek I.*

³⁷ ACSÁDY Ignác: *Könyvek régi összeírásokban*. = MKsz 1894. 212–213.

³⁸ *Adattár 11*. 113.

³⁹ Uo. 312.

⁴⁰ DANKÓ József: *Az esztergomi főegyház kincstára*. Bp. 1880. 164.

⁴¹ SOLTÉSZ: *XVI. századi...* 137.

gi Demeter gyulafehérvári püspöknek, 1598-tól királyi kancellárnak adományozott.⁴² Martinban őrzik azt az 1584-ben Nagyszombatban nyomtatott *Decreta... regni Ungariae*-kiadást,⁴³ amely többek között az ő tulajdonában is volt.⁴⁴ A Szent Pál leveleihez írott Aquinoi Szent Tamás-féle kommentár-kiadást, amely Pozsonyban maradt fenn, ő kapta ajándékba Telegdi Miklós pécsi püspöktől.⁴⁵ Ugyancsak Telegdi Miklóstól kapta az alábbi kötetet:

THOMAS de Aquino: *In librum B. Iob expositio*. – Romae, 1562. Apud Paulum Manutium, Aldi f. – 4° 450 (18) pp. – Jelzet: Ant. 4934. – Soltész–Velencei–W. Salgó T 176.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: 1566 Nicolai Telegdini L. S. – Az előzéklével verzőján: A...Nicolao thelegdino Epp̄. Quinqueeclēs. donatus Joanni Kuthassy 14. Maj 1579. – A címlapon: Capituli Poseniensis 1633. – Ugyanitt pecsét: Ernst Lajos gyűjteménye. – A címlap verzón pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növekedénapló 1959/4388.

Kötés: Díszítetlen hártya (215 x 160 mm.), a négy bőrszj közül az egyik csonka.

Lipthay Zsigmond l. Nadasdi Ferencnél.

Mohácsi Tamás l. Taby Mihálynál.

Nadasdy Ferenc (1625–1671)

Országbíró, a kor egyik legműveltebb és leggazdagabb magyar főura. Nadasdy Pál és Révay Judit fia. 1633-ban Vas vármegye főispánja, 1644-től királyi tanácsos, 1664-től országbíró, majd királyi helytartó. 1671-ben a Wesseleányi-féle összeesküvés tagjaként teljes vagyonek Kobzásra ítélték és lefejezték.⁴⁶

Mint bőkezű mecénás pottendorfi birtokán nyomdát alapított.⁴⁷ Ő adatta közre többek között a *Mausoleum* (Nürnberg, 1664) című díszmunkát,⁴⁸ amely hosszú ideig mintaképeket szolgáltatott a magyarországi művészek számára.⁴⁹

Nadasdy pottendorfi birtokán kora legnagyobb magyar világi könyvtárát mondhatta magáénak, amelynek értékét a halála után felvett leltárban 9–10.000 forintra becsülték.⁵⁰ Gyűjteményéből előbb a bécsi császári könyvtár számára válogatták ki az értékeket. Az 1672. évi vagyonek Kobzási jegyzőkönyvben fel-

⁴² VÁSÁRHELYI: *i. m.* 333.

⁴³ RMK. II. 183.

⁴⁴ SAKTOROVÁ, Helena – KOMOROVÁ, Klára – PETRENKOVÁ, Emilia – AGNET, Ján: *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*. Martin, 1993. Nr. 523.

⁴⁵ KOTVAN, Imrich: *Inkunábuly na Slovensku*. = Matica Slovenská 1979. Nr. 1142. II. példány.

⁴⁶ NAGY Iván: *i. m.* VIII. 23–24. – PINTÉR Gábor: *i. m.* 262. I. Ferenc 2.

⁴⁷ BORSA Gedeon: *Nadasdy Ferenc pottendorfi és lorettomi nyomdái (1666–1673)*. = MKsz 1975. 202–207. – Tevékenységének értékelését összefoglalóan I.: *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*. Szerk.: KLANICZAY Tibor. Bp. 1964. 155–160.

⁴⁸ RMK. III. 2254.

⁴⁹ RÓZSA György: *Magyar történetábrázolás a 17. században*. Bp. 1973. 60–80.

⁵⁰ SITTE Alfréd: *Gróf Nadasdi Ferencz művei és könyvtára*. = MKsz 1902. 149.

sorolt kötetait (232 tételt) 1902-ben Sitte Alfréd publikálta.⁵¹ A könyvtár további kötetének egy része a lorettomi (Sopron megye) szerviták tulajdonába került. A szervita könyvtár a rend feloszlásakor (1787. január 24.) szétszóródott.⁵²

Az elkobzott könyvek egy részét Nádasdy Ferenc fia 1722-ben visszaszerezte, majd a folyamatosan gyarapított gyűjteményt a lékai Ágoston-rendi könyvtárra hagyta. A rendek feloszlásakor ez a gyűjtemény is szétszóródott. A család újabb könyvtárának alapjait Nádasdy Lipót Flórián vetette meg a Fejér megyei Nádasdladányban.⁵³ E könyvtárból számos kötet a nemzeti könyvtárba került. Jelen munkában azonban csak Nádasdy Ferenc itt felismert kötetait ismertetjük.

Említést érdemel, hogy Jankovich Miklós gyűjteményével a Széchényi Könyvtárba került Nádasdy Ferenc gróf leveleskönyve.⁵⁴ A pécsi Klimó-gyűjteményben lévő könyveit Boda Miklós,⁵⁵ a Debreceni Egyetemi Könyvtárban őrzött kötetét pedig Ojtozi Eszter ismertette.⁵⁶ Apponyi Sándor Hungarica-gyűjteményében egy neki ajánlott mű⁵⁷ és a kivégzéséről hírt adó számos tudósítás maradt fenn.

Újabban felismert kötetei:

FLOCCUS, Andreas Dominicus: *De potestatibus Romanorum lib. II.* (Ed. Aegidius Wijts). – Antverpiae, ex off. Christophori Plantini, 1561. – 8° (8) 85 (3) ff. – Jelzet: Ant. 7523. – Soltész–Velencei–W. Salgó F 287. – Koll. 2.: GROUCHY, Nicolas de: *Ad posteriorem Caroli Sigonii...disputationem refutatio.* – SIGONIO, Carlo: *Disputatio.* – Parisiis, ex off. Jacobi du Puys, 1567. – 8° (4) 131 ff. – Soltész–Velencei–W. Salgó G 456. – Koll. 3.: BENDINELLI, Antonio: *P. Cornelii Scipionis Aemiliani Africani Minoris vita.* – Florentiae, Laurentius Torrentinus, 1549. – 8° 124 (8) pp. – Soltész–Velencei–W. Salgó B 242.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Ex libris C. Francisci de Nadasd. – Ugyanitt a nádasdladányi könyvtár pecsétje. – A címlap verzón pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1956/8179.

Kötés: Vaknyomásos fehér disznóbőr papírtáblákon (182 x 115 mm.). A gerincen négy borda. Mindkét táblán ugyanazzal a görgetővel préselt egyetlen keretdísz (15 mm), többek között a hárfázó Dávid király és Szent Pál mellképével. Az első táblán V. Károly jobbra néző portréja (84x47 mm), a két oszlopon A. R. szignóval. (Haebler I. 360. Platten I.). A portré feletti sávban G. M. N. monogram, alatta 1572.

⁵¹ SITTE: *i. m.* 152–158. – *Könyvtártörténeti füzetek I.* 113.

⁵² CSAPODI Csaba – TÓTH András – VÉRTESY Miklós: *Magyar könyvtártörténet.* Bp. 1987. 107–108.

⁵³ Uo. 142. – A könyvtárra vonatkozó régebbi irodalmat l. SZARVASI Margit: *Magánkönyvtáraink a XVIII. században.* (Főpapok és főurak, nemesek és polgárok gyűjteményei.) Bp. 1939. 127.

⁵⁴ BERLÁSZ: *i. m.* 422.

⁵⁵ BODA Miklós: *Három évszázad könyvtártörténeti emlékei a Klimó-gyűjteményben.* = Jubileumi Évkönyv 1774–1974. Pécs, 1974. 177–179.

⁵⁶ OJTOZI: *Possessori bejegyzések...* = MKsz 1995. 432. – Uő.: *Die ausländischen Bücher...zwischen 1601–1650.* ... Nr. 103.

⁵⁷ App. H. 2088.

A hátsó kötéstábla középdíszje János Frigyes szász választófejedelem balra forduló képmása (82×48 mm., Haebler I. 361. I. III.), a két oszlop mellett ugyancsak A. R. szignóval.

Az A. R. jegyű könyvkötőtől Haebler csak egy görgetőt és öt préslemezt ismert; kötötünk szép keretdíszét tehát nem említi. Két mester használt A. R. szignót. Közülük Andreas Roßkopf Lipcsében működött, 1548-tól mint céhtag. Mivel azonban a kötötünkön alkalmazott könyvkötő szerszámok lenyomatai többnyire 17. század eleji kiadványokon szerepelnek, Haebler szerint ezek tulajdonosa inkább August Rinkfeld lehetett, aki Wittenbergben 1585-ben és 1589-ben Obermeister volt és 1598-ban halt meg. Műhelye bizonyára továbbra is működött.⁵⁸

Ugyancsak egykorú német reneszánsz kötésben maradt fenn az alábbi kolligátum-kötet:

JOHANNES Chrysostomus: *In sanctum...evangelium secundum Matthaeum commentarii*. (Ed. Johannes Mahusius). – Antverpiae, ex off. Ioannis Steelsii, 1542. – 8° (8) 313 ff. – Jelzet: Ant. 5070. – Soltész–Velenczei–W. Salgó J 107. – Koll. 2.: Ua.: *Contra Iudaeos homiliae VI. (Graece)*. – Augustae, E' typographeio Joannis Praetorij, 1602. – 8° (8) ff., 542 (3) pp. – Koll. 3.: CYRILLUS Alexandrinus et JOHANNES Damascenus: *Argumenta contra Nestorianos...* – Augustae Vindelicorum, apud Davidem Francum, 1611. – 8° (7) 281 pp.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ex lib. Com. Fran. de Nadasd. – Alatta: Residentiae Pestensis Ord. Serv. B. M. V. 1689. – Az A₂ levél rektóján pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1953/1612.

Kötés: Vaknyomásos fehér disznóbőr fatáblákon (166×110 mm.). A gerincen négy borda, a lapszéleken fekete színű metszés. Mindkét táblán egyetlen folyondárdíszű keret (10 mm) van. Az első tábla középdíszje a „Himmelsleiter”-ként nyilvánított préslemez aranyozott lenyomata (90×48 mm., Haebler I. 200. I. III.), felette ugyancsak arannyal préselve S. L. C. monogram, alatta az 1615-ös dátum. A hátsó táblán ez utóbbiak helyett egyesbélyegzőkkel kialakított motívumok, a középmezőben pedig a balra fordulva térdelő, hárfázó Dávid király (89 x 46 mm., Haebler I. 200 I. IV.). Bár a kötés rendkívül kopott, Dávid alakja előtt jól látható a D. I. mesterjegy. Ugyanez az első kötéstábla erősen kopott középdíszén már nem vehető ki.

Haebler szerint D. I. mester a wittenbergi David Johannes könyvkötővel azonosítható, aki 1635-ben halt meg. Nem ritkán korábbi metszők munkáit használta fel, annak ellenére, hogy maga is készítettet felszereléséhez préslemezeket és azokon rendszerint szignóját is feltüntette. E díszeit többnyire arannyal préselte kötéseire. Görgetőit Haebler nem említi.⁵⁹

PATRIZI, Francesco (episc.): *De regno et regis institutione libri IX*. – Argentinae, imp. Lazari Zetzneri, 1594. – 8° (14) 632 (40) pp. – Jelzet: Ant. 7592. – Soltész–Velenczei–W. Salgó P 147. – Koll. 2.: Ua.: *De institutione reipublicae libri IX*. – Argentinae, imp. Lazari Zetzneri, 1595. – 8° (14) 419 (29) pp. – Soltész–Velenczei–W. Salgó P 144.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ex libris C. Francisci de Nadasd. – Ugyanitt áthúzva: Ex libris Sigismundi Liphthay 1756.⁶⁰ – Ugyanitt pecsétek: Sigillum bibliothecae Conventus Bajensis. – A Népkönyvtári Központtól. – A címlap verzőjén: Országos Széchényi Könyvtár leltári szám B 6695/1959.

Kötés: Hártya (172×115 mm.), mindkét táblán azonos díszítéssel. A keret két vaknyomásos vonalból képzett, sarkaiban egy-egy stilizált lilium, a középmezőben egy nagyobb stilizált motívum.

⁵⁸ HAEBLER: *i. m.* 360–361.

⁵⁹ Uo. 200–201.

⁶⁰ Feltehetőleg azonos ez a bejegyző az 1737-ben élt IV. Liphthay Zsigmonddal. NAGY Iván: *i. m.* VII. 133.

PLINIUS Secundus, Caius: *Historiae mundi libri XXXVII.* (Comment: Sigismundus Gelenius, Johannes Camers.) – Basileae, 1554. (In fine:) Per Hier. Frobenium et Nic. Episcopium, 1555. – 2° (36) 663 (214) pp. – Jelzet: Ant. 240. – Soltész–Velencei–W. Salgó P 657.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Ex libris C. Fr. de Nadasd. – Ugyanitt pecsét: Premontrei Székház Könyvtára Csorna. – Az első kötéstabla belsején ex libris: A Csornai Prépostság Könyvtára. – A címlap verzóján pecsétek: A Népkönyvtári Központtól. – Orsz. Széchényi Könyvtár B Növedéknapló 1953/7298.

Kötés: Márványozott papírkötés (380×260 mm.). – A gerincen barna bőr, az öt borda között kevés aranyozott díszítéssel, az 1. és 2. borda között aranyozva: C. PLINII SECUNDI// HISTORIA MUNDI.

SOITERUS, Melchior: *De bello Pannonico...* – SCHNOTENBECK, Johann: *De Turcarum militaribus magistratibus.* – 1538. (In fine:) Augustae Vindelicorum, Alexander Weissenhorn. – 4° (71) ff. – Jelzet: Ant. 3057. – Soltész–Velencei–W. Salgó S 631.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Ex lib. C. Fr. de Nadasd. – Ugyanitt pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtára.

Kötés: Díszítetlen hártyakötés (192×150 mm.). Gerince sérült.

Náprági Demeter l. Kutassy Jánosnál.

Pethő Márton l. Kutassy Jánosnál.

Plangkh, Benedictus l. Johann Seyfried Herbersteinnél.

Pyber János (1592–1631)

Diplomáciai szolgálatot is teljesítő püspök. Olmützben, Bécsben, Rómában tanult. 1587-től Nagyszombatban segédlelkész, 1592-től tornai, 1601-től sasvári főesperes, 1611-től pécsi püspök, 1616-tól esztergomi nagyprépost és váradi püspök, 1625-től egri püspök. Egyházfői teendői mellett 1614-től mint királyi tanácsos is fontos szolgálatot teljesített. 1622-ben II. Ferdinánd követeként tárgyalta Bethlen Gáborral, visszaszerezte a koronát s azt előbb Trencsénbe, majd Pozsonyba szállította.⁶¹

Antikva-gyűjteményünkben az alábbi két kötetét ismertük fel: HEROLT, Johannes: *Sermones Discipuli de tempore et de sanctis.* – (In fine:) Impressus Nurnberge, in off. Joannis Stuchs, sumpt. Joannis Kobergers, 1520. – 2° (298) ff. – Jelzet: Ant. 1124. – Soltész–Velencei–W. Salgó H 305.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Joannes Pyber Eppus Quinqueecclesien. verus possessor. – Az AA₂ rektón pecsét: A Budapest-Belvárosi Ferencrendi Zárda Könyvtárából. – A címlap hátán pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár Növedéknapló 1951/B 1586.

Kötés: Vaknyomásos barna borjúbőr fatáblákon (305×205 mm.). A gerincen új bőr, négy bordával, de megmaradt mindkét táblán a szép köldökveret, továbbá a kapcsolóveretek és három sarokveret. Mindkét tábla azonos módon három görgetővel díszített. A külső keretben (20 mm.) a palmetta-szerű dísz, az ún. Kranzrolle lenyomata, ezt követi a figurális díszű keret (15 mm) az erények feliratos (Pruden., Vides,

⁶¹ GAMS: i. m. 368. – KOLLÁNYI: i. m. 196–197.

Spes, Patien.) képmásával, majd beljebb egy virágdíszes görgető (10 mm.) lenyomata. A középmezőben két függőleges sávban ismétlődik a már említett Kranzrolle.

Az érényeket ábrázoló görgetővel készült keretben a Prudentia bal vállánál M. P. szignó, a hit jelképénél pedig Fides helyett Vides aláírás látható. Haebler tárgyalja M. P. mester munkásságát, de ezt a görgetőjét nem említi.⁶² A Magyar Tudományos Akadémia egyik kötetének ismertetése során Rozsondai Marianne írja le és mutatja be ezt a dísz.⁶³ Bár a mester azonosítása és lokalizálása eddig nem történt meg, kötetünk alapján annyi bizonyosan állítható, hogy igényes könyvkötő lehetett. Szerény eszközökkel is gondosan tervezett, szép reneszánsz kötést tudott kialakítani s azt nemesen formált veretekkel is ellátta.

PEPIN, Guillelmus: *Rosarium aureum B. Mariae virginis*. – Venetiis, ex typ. Joann. Ant. Bertani, 1592. – 8° (8) 407 [1] ff. – Jelzet: Ant. 13.433. – Soltész-Velencei-W. Salgó P 285.

Possessor-bejegyzések: A címlapon áthúzva: Joannes Pyber Eppus Quinque-ecclesiensis verus possessor. – Az a₂ levél rektóján: Ex libris...Michaelis Tabi a Tab parochi oppidi Vagh Serdeheliensis...baccalaueri 1646. cathalogo eiusdem inscriptus. – Az a₃ levél verzóján: Ex libris Michaelis Tabij a Tab canonici Wesprimiensis, archidiaconi Symighiensis etc. 1652. – A címlapon: Conventus Agriēn. Ordinis Fratrum Minorum Strictioris Observā. – A címlap verzóján pecsétek: A Népkönyvtári Központtól. – OSzK lelt. Régi R. Ny. 171/525/1979.

Kötés: Díszítetlen hártyakötés (160 x 106 mm.). Az első táblán vaknyomással beprésselve fent I. P., lent A. S. 1604. Az egykori bőrszíjak nyomai.

Somogyi Ferenc

Egri nagyprépost. 1638-ban egri kanonok, 1643-ban pásztói apát, 1647-től egri prépost, 1649-től 1654-ig egri nagyprépost, 1654-ben átkerült a leleszi prépostságra.⁶⁴

WILD, Johann: *In evangelium secundum Ioannem...enarrationes*. – Moguntiae, Franciscus Behem, 1559. – 2° (6) 676 (6) pp. – Jelzet: Ant. 9271. – Soltész-Velencei-W. Salgó W 196.

Possessor-bejegyzés: A címlapon: Ex libris Francisci Somogy praepositi maioris Ecclae Agriēn. – Capli Agriēn. – Convent. Cassov. Ordinis Minōr. – 1629. évi possessor-bejegyzés, amelyből a nevet kivágták. – A címlap verzóján pecsétek: A Népkönyvtári Központtól. – OSzK lelt. Régi R. Ny. V. 148/266/1979.

Kötés: Barna borjúbőr papírtáblakon (300×200 mm.). A gerinc öt bordája között szerény aranyozott díszítés. Az 1. és a 2. borda között arannyal beprésselve F. JOANNIS// FERI//. 18. század.

Szegedi Pál

Egri kanonok. 1562-ben lektor, 1576-tól prépost, 1584-től vicarius, 1589-től az egri és leleszi prépostságból a csanádi püspökségre helyezték.⁶⁵ Két könyve a gyöngyösi ferences könyvtárban maradt fenn. Eder *Malleus haereticorum*

⁶² HAEBLER: *i. m.* 335–337.

⁶³ ROZSONDAI: *i. m.* 322. Jelzet: RMI 8° 1. Abb. 16.

⁶⁴ *Adatok az egri egyházmegye történelméhez. IV.* Szerk.: LESKÓ József. Eger, 1907. 200, 202–203, 205, 207–209.

⁶⁵ Uo. 178, 182, 183, 184.

(Ingolstadt, 1580) című könyvét 1580-ban Pozsonyban 75 dénárért vette.⁶⁶ Marchesinus *Mammotrectus super Bibliam*-kiadását (Strassburg, 1487) Király János ajándékozta neki 1587-ben.⁶⁷

SURIUS, Laurentius: *Commentarius brevis rerum in orbe gestarum, ab anno s. 1500 usque in annum 1574.* – Coloniae, apud Gervinum Calenium et haeredes Johannis Quentel, 1574. – 2° 622 (28) pp. – Jelzet: Ant. 1651. – Soltész–Velencei–W. Salgó S 1000.

Possessor-bejegyzések: A címlapon Pauli Zegeidij lectoris et canonici Eccliae Agriēn... Emptus Viennae... 1576. – Ex libris Urbani Vadász sacerdotis ab Convent. Lelesien. 1597. – Alatta: Conventus S. C. de Leles 1616. – A címlap verzőján pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtárából.

Kötés: Barna borjúbőr papírtáblakon (325×204 mm). Restaurált, kiegészített, új szíjjakkal. Mindkét kötéstáblán egy stilizált virágdíszű keskeny keret (5 mm), a középmezőben ovális szalagfonatos motívum (65×50 mm).

Taby Mihály

Veszprémi kanonok, sümegi archidiakonus. 1624-ben a gyöngyösi plébánia első káplánja volt.⁶⁸ Itt maradt fenn 1488. évi strassburgi kiadásban Petrus de Palude *Sermones*-kötete, 1657-ben keltezett tulajdonbejegyzésével.⁶⁹

Antikva gyűjteményünkben a Pyber János püspök köteteinél említett Ant. 13433 jelzetű könyvén kívül az alábbi három nyomtatványa maradt fenn:

HAYMO Halberstadiensis: *In divi Pauli epistolas... interpretatio.* – 1529. (In fine:) Coloniae, sumpt. Petri Quentel (Franz Birckmann). – 8° (403) ff. – Jelzet: Ant. 7360. – Soltész–Velencei–W. Salgó H 82.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ex libris Michaelis Tabij canonici... Wesprimiensis 1632. – Alatta: Conventus Simegiensis. – Ugyanitt pecsét: OSZK lelt. Régi R. Ny. Sz. 453/113/1972.

Kötés: Új barna bőr fatáblakon (165 x 105 mm), amelyre visszahelyezték a restauráláskor a két tábla egykori kötésének maradványait. Új kapcsok és bőrszíjak. Mindkét táblán azonos, szőlőlevél-díszes aranyozott keret (10 mm) fogja közre a középmezőt. Ebben az első táblán ugyancsak arannyal préselve – de ma alig kivehetően – glóriás férfi (72 x 46 mm.), a mű témájából következtetve feltehetően Szent Pál. A középdísz felett aranyozott betűkkel: HAYMONIS// PAVLUM. MDXXX.// A hátsó tábla középdíszre teljesen elmosódott, felismerhetetlen.

HAYMO Halberstadiensis: *In Isaiam prophetam commentaria.* – Coloniae, ex off. Eucharii, 1531. – 8° (28) 562 (2) pp. – Jelzet: Ant. 5101. – Soltész–Velencei–W. Salgó H 84.

Possessor-bejegyzések: A címlapon: Ad usum F. T. de Mohács⁷⁰ 1555 dabat Nicolas Babarczis.⁷¹ – Ugyanitt: Ex libris Michaelis Taby canonici Wesprimiensis

⁶⁶ SOLTÉSZ: *XVI. századi...* 139.

⁶⁷ SOLTÉSZ: *A gyöngyösi...* 139.

⁶⁸ DEZSÉRI BACHÓ László: *Gyöngyös város a török hódoltság idejében.* Gyöngyös, 1941. 121.

⁶⁹ SOLTÉSZ: *A gyöngyösi...* 140.

⁷⁰ A bejegyzésben F. T. de Mohácsként említett possessor nyilván a rendben fontos funkciókat betöltő Mohácsi Tamás, aki 1577-ben a gyöngyösi, 1581–1583 között a szegedi rendház főnöke volt, majd 1586-ban – halála évében – provinciálissá választották. A gyöngyösi ferences rendház-

1652. – Conventus Simegiensis. – A címlap verzóján pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1953/897.

Kötés: Vaknyomásos barna borjúbőr papírtáblákon (160×105 mm.). Mindkét tábla azonos kialakítású. Fődisze egy főleg növényi motívumokat ismétlő keret (16 mm.). Ennek négy sarkából kettős vonal indul ki, amely keretként fogja közre a középmezőt. Ez utóbbiban vaknyomással préselve egymás alatt három gránátalma-virág motívum. 16. századi, feltehetőleg kölni kötés.

LUDOVICUS Granatensis: *Ecclesiasticae rhetoricae... libri sex.* – Coloniae Agripinae, apud haeredes Arnoldi Birckmanni, 1578. (In fine:) Typis Godefridi Kempensis. – 8° (16) 453 pp. – Jelzet: Ant. 13583. – Soltész-Velencei-W. Salgó L 468.

Possessor-bejegyzések: A címlap verzóján: Michaelis Tabj canonici Wepri-miensis, archidiaconi Simigiensis 1651. – A címlap rektóján: Conventus Jaurinensis 1718. – Ugyanitt pecsétek: A Székesfehérvári Sz. Ferenczrendi Zárda Pecsétje 1890. – A címlap verzóján pecsét: OSzK lelt. Régi R. Ny. V 6(1) 1981.

Kötés: Díszítetlen hártya (150×105 mm.).

Telegdi Miklós l. Illinicus Péternél és Kutassy Jánosnál.

Vadász Orbán l. Szegedi Pálnál.

Az elmondottakkal 22 egykori könyvtulajdonos 26 kötetét ismertettük. A legtöbb possessor a 16–17. században élt neves főpap (esztergomi érsek, püspök). Az említett világiak közül tudós szerzőként, íróként elsősorban Johann Alexander Brassicanus és Siegmund von Herberstein, a műpártolók és művelt bibliofilek közül Nádasdy Ferenc országbíró érdemel említést. Van együttesünkben olyan kis mű, amelyet szerzője, Illinicus Péter dedikált patrónusának, Telegdi Miklósnak. Brassicanus ugyancsak dedikált könyvvel kedveskedett patrónusának, Siegmund von Herbersteinnek.

Főpapok, egyházi szolgálatban állók tulajdonából nemcsak vallásos művek maradtak fenn. Ivánczy Jánostól és Szegedi Pál egi kanonoktól egy Livius-, illetve egy Plinius-kiadásról adhattunk hírt. Josephus Flavius népszerű műveinek egy-egy kiadása két possessor (Balassa Pál és Johann Seyfried von Herberstein) könyvtárában is megvolt. Haller György királyi tanácsos pedig görög és latin sententia-gyűjteményt tanulmányozott.

A könyvek kötései között szinte azonos arányban fordulnak elő 16–17. századi német reneszánsz munkák és későbbi – főleg 19. századi – egyszerű vászon-, vagy félbőr-kötések. A legszebb régi kötések neves német könyvkötők – a drezdai Balthasar Metzger, a wittenbergi Hans Cantzler, David Johannes, August Rinkfeld, vagy a feltehetőleg Prágában működő M. P. mester – műhelyéből származtathatók. Akad köteteink között V. Károly és János Frigyes szász választófejedelem képmásával díszített kötés. A legtöbb kötéstáblán azonban a

ban 12 antifika-kötete maradt fenn. SOLTÉSZ: *XVI. századi...* 120–121. – *Homiliarius doctorum* című ősnymtatványát (Basel, 1498) 1556-tól használta. SOLTÉSZ: *A gyöngyösi...* 133.

⁷¹ Nagy Iván szerint a Babarczy család a Baranya megyei Babarczról kapta a nevét, de később főleg Csongrád megyében élt. 19. századi tagjai ismertek. NAGY IVÁN: *i. m. I.* 72.

kis méret ellenére is finoman metszett bibliai jeleneteket felsorakoztató görgetőkkel készült keretek szépsége tanúskodik e korszak könyvkötőinek igényességéről, s a szerszámokat szállító metszők szakmai felkészültségéről.

A tárgyalt könyvtulajdonosok többsége egykor kisebb-nagyobb könyvgyűjteményt mondhatott magáénak. E gyűjtemények azonban a századok során szinte kivétel nélkül szétszóródtak. Néhány darabjuk feltárása is hozzájárul tehát a 16–17. századi magyarországi könyvgyűjtemények sorsának és a korabeli olvasói igényeknek a fokozatos megismeréséhez.

ELISABETH SOLTÉSZ

Neuerlich erkannte Bücher namhafter ungarischer Possessoren II.

Die Verfasserin machte aus der Antikva-Sammlung der Széchényi Nationalbibliothek schon früher Bücher bekannt, die mit Possessoren-Eintragungen namhafter ungarischer Persönlichkeiten versehen wurden (S. in *Magyar Könyvszemle = Ungarische Bücherschau* 1995. 131–141.; 1996. 451–460).

Diese Studie beschreibt 26 Bände von 22 ehemaligen Buchbesitzern. Die meisten Possessoren waren führende Mitglieder der ungarischen katholischen Kirche. Von den Possessoren können als wissenschaftliche Autoren vor allem Johann Alexander Brassicanus und Siegmund von Herberstein, von den gebildeten Bibliophilen und Mäzenen der Landesrichter Graf Ferenc Nádasdy erwähnt werden. Unter den Buchbesitzern befinden sich noch unter anderem der Oberpriester Graf Pál Balassa; der Bischof István Fejérvölgyi; der Rat des Königs Ferdinand III, György Haller, sowie Johann Seyfried Herberstein; der Erzbischof von Esztergom János Kutassy und der Bischof von Eger, János Pyber. Unter ihren ehemaligen Büchern sind nicht nur die religiöse Literatur, sondern auch mehrere Werke der klassischen Autoren repräsentiert.

Mehrere Bücher wurden in ihren originalen Einbänden aufbewahrt. Die hier beschriebenen schönsten Einbände stammen aus den Werkstätten berühmter deutscher Buchbinder des 16–17. Jahrhunderts: von Balthasar Metzger von Dresden, Hans Cantzler, David Johannes, August Rinkfeld von Wittenberg und dem wahrscheinlich in Prag tätigen Buchbinder-Meister M. P.